

М. А. Олійник (Трускавець)

Сучасна польська історіографія військової історії Стародавнього Риму

Дослідження античності в польській науці сягає ще ХІХ ст., а перші наукові праці, присвячені історії Стародавнього Риму, були пов'язані з іменами Йоахима Лелевеля, Юзефа Шуйського та Пйотра Б'єньковського [1, с. 23; 2, с. 87]. Давньоримське військо в міжвоєнній Польщі стало об'єктом для вивчення тільки одного історика — професора Люблінського католицького університету Мечислава Станіслава Поплавського [3]. Навіть в роки ПНР військова історія не була пріоритетним напрямом для досліджень польських вчених. Військові інститути Стародавнього Риму викликали зацікавленість лише небагатьох дослідників античної історії. До них слід віднести спеціаліста з римського права Герарда Кулечку [4].

Ситуація на краще змінилася у дев'яностих роках двадцятого століття. Це було викликано оновленням дослідницьких підходів і постановкою нових проблем у відповідності із загальним прогресом сучасного антикознавства, а також з появою тісної співпраці з європейськими вузами. Фундаментом для появи нових праць стала активна робота польських вчених в галузі військової археології та епіграфіки. Важливим осередком досліджень у сфері цих двох галузей став Центр з вивчення античності у Південно-Східній Європі Варшавського університету, заснований у 1990 р. Його працівники опублікували чимало праць, присвячених археологічному вивченню легіонного табору в Новах та різноманітним аспектам життя дислокованих у Нижній Мезії військових [5; 6; 7]. Директором Центру є визначний польський археолог, дослідник І Італійського легіону Пйотр Дичек [8; 9].

В Ягеллонському університеті проблематикою військової історії Стародавнього Риму займається Едвард Даброва [10]. Крім монографій, під його керівництвом вийшли наукові збірники, в яких були розміщені статті не тільки польських, а й європейських та американських істориків [11–13].

Познанський університет ім. А. Міцкевича є місцем праці знаного у Європі історика, професора Лешека Мрозевіча. Крім наукової та викладацької роботи, він також займає посаду директора Інституту європейської культури в Гнезно [14]. В університеті Л. Мрозевіч пройшов усю свою наукову кар'єру — від асистента до професора, і є автором чисельних монографій і статей, присвячених військовій історії нижньодунайських провінцій [15, с. 286–289; 16]. В УАМ також працює й Кжиштоф Крульчик, який спеціалізується на

дослідженні суспільної і політичної ролі давньоримських ветеранів в період Ранньої Імперії [17–19]. Сферою зацікавлень Марека Жиромського, завідувача кафедри теорії політики УАМ, є вищий командний склад римських військ [20; 21]. Ще одна дослідниця з познанського університету, — Катажина Бальбуза, — займається такою складовою системи нематеріальних нагород римського війська як тріумф [22].

Плідним є доробок молодого вченого Міхала Норберта Фашчі з Гуманітарної академії ім. Олександра Гейштора в Пултуську [23]. Він вивчає різноманітні аспекти функціонування інститутів давньоримського війська, не обмежуючись лише одною тематикою [24; 25].

Така складова давньоримської військової машини як преторіанська гвардія, також не залишилась без уваги у колах польського наукового середовища. Так, Себастьян Рущіньський з Університету Казимира Великого в Бидгощі є автором фундаментальної праці з історії функціонування посади префекта преторія в Римі [26]. Іренеуш Луць, який викладає в Університеті Марії Кюрі-Скловської в Любліні, досліджує модель організації преторіанського корпусу, а також витоки, структуру та завдання цієї військової одиниці [27; 28]. Крім преторіанців, цей історик вивчає й міжособистісні зв'язки між легіонерами періоду Ранньої Імперії [29].

Процес дослідження озброєння легіонерів періоду Пізньої Республіки наштовхується на різноманітні труднощі через обмеженість письмових та іконографічних джерел. Проте цю лакуну спробував заповнити Броніслав Шубеляк з Академії Яна Длугоша в Ченстохові. Зі знанням предмету, критичним підходом до існуючої історіографії з даної проблематики, він здійснив вагомий внесок у вивчення зброєзнавства періоду античності [30].

Пізноримська кавалерія є об'єктом дослідження істориків з університетів Лодзі та Ополе — Кжиштофа Нарльоха і Пйотра Леткого [31; 32].

Військова історія Стародавнього Риму викликає велику зацікавленість польських істориків. Це засвідчує значна кількість досліджень різних історіографічних напрямків. Можна констатувати, що в останні десятиліття польська історіографія піднялася на якісно новий рівень завдяки тісним контактам польських науковців з їхніми європейськими колегами, співпраці з науковими центрами Західної Європи та США, появі нових електронних ресурсів, онлайн-бібліотек тощо. Вона збагатилася працями, відомими далеко за межами польського наукового світу. Звичайно, важко здійснити аналіз усіх робіт дослідників-поляків, присвячених римському війську, але це є й позитивним моментом, адже свідчить про постійну появу і наукову підготовку великої кількості нових фахівців з даної проблематики. Часті наукові конференції та семінари, присвячені військовій тематиці, зустрічі молодих вчених, докторантів та аспірантів, видання наукових збірок, і не тільки польськомовних — все це ілюструє високий рівень сучасного антикознавства

в Польщі, зокрема у сфері вивчення військових інститутів та військової історії Стародавнього Риму.

Література

1. *Królczyk K.* Polscy badacze starożytności na Uniwersytecie Lwowskim (1873–1939) — szkic do portretu // *Haec mihi in animis vestris templa. Studia Classica in Memory of Professor Lesław Morawiecki.* — P. Berdowski, B. Błahaczek (ed.). — Rzeszów, 2007.
2. *Sprawski S.* Historia starożytna w Uniwersytecie Jagiellońskim // *Historia starożytna na polskich uniwersytetach — wczoraj, dziś, jutro.* — Red. R. Kulesza. — Warszawa, 2016.
3. *Popławski M. S.* Bellum Romanum: sakralność wojny i prawa rzymskiego. — Lublin, 2011.
4. *Kuleczka G.* *Studia nad rzymskim* wojskowym prawem karnym. — Poznań, 1974.
5. *Jilek S.* The Danube Limes. A Roman River Frontier. — Warsaw, 2009.
6. *Ośrodek Badań nad Antykiem* Europy Południowo-Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego. Historia — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.novae.uw.edu.pl/polskie/historia.htm>
7. *Novae: Legionary Fortress and Late Antique Town. Vol. I: A Companion on the Study of Novae.* — Eds. T. Derda, P. Dyczek, J. Kolendo. — Warsaw, 2008.
8. *Dyczek P., Kolendo J., Sarnowski T.* Novae — 40 lat wykopalisk / Novae — 40 Years of Excavations. — Warszawa, 2001.
9. *Dyczek P.* Frontiers of the Roman Empire — The Lower Danube Limes in Bulgaria. — Warszawa; Wiedeń, 2008.
10. *Dabrowa E.* Legio X Fretensis. A Prosopographical Study of its Officers (I—III c. AD). — Stuttgart, 1993.
11. *Pod znakami Aresa i Marsa: materiały z konferencji naukowej „Wojna i wojskowość w starożytności.* — Red. E. Dąbrowa. — Kraków, 1993.
12. *Roman Military Studies.* — Ed. by E. Dabrowa. — Cracow, 2001.
13. *The Roman and Byzantine Army in the East. Proceedings of a colloquium held at the Jagiellonian University.* Ed. by E. Dabrowa. — Krakow, 1992.
14. *Prof. zw. dr hab. Leszek Mrozewicz*, dyrektor Instytutu Kultury Europejskiej UAM — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ike.amu.edu.pl/index.php/struktura/119-menu-modulu-dla-pracownika/lista-pracownikow/104-prof-zw-dr-hab-leszek-mrozewicz-dyrektor-naukowy-instytutu-kultury-europejskiej-uam>.
15. *Historia starożytna w Polsce. Informator.* — Red. R. Kulesza, M. Stępień. — Warszawa, 2009.
16. *Mrozewicz L.* Legioniści mezyjscy w I wieku po Chrystusie. — Poznań, 1995.
17. *Królczyk K.* Tituli veteranorum. Veteraneninschriften aus den Donauprovinzen des Römischen Reiches (1.–3. Jh. n. Chr.). Inskrypcje weteranów

- z prowincji nadduna skich Cesarstwa Rzymskiego (I—III w. po Chr.). — Poznań, 2005.
18. *Królczyk K.* Veteranen in den Donauprovinzen des Römischen Reiches (1.–3. Jh. n. Chr.). — Poznań, 2009.
 19. *Królczyk K.* Weterani w prowincjach naddunajskich w okresie wczesnego Cesarstwa Rzymskiego (I—III w. n. e.). — Oświęcim, 2017.
 20. *Żyromski P.* Praefectus classis. The commanders of the Roman imperial navy during the Principate. — Poznań, 2001.
 21. *Żyromski P.* Dowódcy Legionu Siódmego Klaudyjskiego w okresie pryncypatu // *Balcanica Posnaniensia: acta et studia.* — 1995. — № 7.
 22. *Balbuza K.* Triumf i ideologia zwycięstwa w starożytnym Rzymie epoki cesarstwa. — Poznań, 2005.
 23. *Michał N. Faszczka.* Pultusk Academy of Humanities. — Poland. — Faculty of History. — Adjunct — [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://wsh.academia.edu/MichalFaszczka>
 24. *Faszczka M. N.* Bunt w późnorepublikańskiej armii rzymskiej (88–30 przed Chr.). Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Adama Ziółkowskiego. — Warszawa, 2014.
 25. *Faszczka M. N.* Wzrost dyscyplinarnych uprawnień centurionów w I w. p.n.e. // *Armia i systemy obronne w Imperium Rzymskim.* — Red. H. Kowalski, P. Madejski. — Lublin, 2015.
 26. *Ruciński S.* Praefecti praetorio. Dowódcy gwardii pretoriańskiej od 2 roku przed Chr. do 282 roku po Chr. — Bydgoszcz, 2013.
 27. *Łuc I.* Excubiae principis. Geneza i zadania żołnierzy kohort pretoriańskich w starożytnym Rzymie. — Poznań, 2010.
 28. *Łuc I.* Oddziały pretorianów w starożytnym Rzymie. Rekrutacja, struktura, organizacja. — Lublin, 2004.
 29. *Łuc I.* Boni et Mali Milites Romani. Relacje między żołnierzami wojsk rzymskich w okresie Wczesnego Cesarstwa. — Kraków, 2010.
 30. *Szubelak B.* Legionista Cezara, studium uzbrojenia. — Oświęcim, 2012.
 31. *Narloch K.* Jazda Rzymska od połowy III wieku po podział Cesarstwa. — Oświęcim, 2014.
 32. *Letki P.* Kawaleria Dioklecjana. Organizacja. Uzbrojenie. Taktyka. — Oświęcim, 2012.

